

Η ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΖΩΦΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ ΚΑΙ Ο ΟΜΗΡΟΣ

Ἡ σημερινή πρόδρομη ἐργασία ἀποτελεῖ συνέχεια προηγούμενης ὑπὸ τὸν τίτλο «Τὸ ἠφαίστειο τῆς Θήρας καὶ ὁ Ὀμηρος»¹, καὶ εἶναι τμῆμα μιᾶς εὐρύτερης μελέτης, ποῦ ἔχει ὡς στόχο τὴν ἐπισημάνση στοιχείων σχετικῶν μὲ τὴν προϊστορικὴ Θήρα καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς μέσα σὲ ἀρχαία κείμενα.

Ἀσχολούμενοι ἀπὸ χρόνια μὲ τὴν μελέτη ἀρχιτεκτονικῶν ὄρων ποῦ ἀπαντοῦν στὰ Μυκηναϊκὰ κείμενα² καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη³ καὶ ἔχοντας παράλληλα ὑπ' ὄψη μας τὶς τοιχογραφίες τῆς Θήρας, διαπιστώσαμε ὀρισμένες ὁμοιότητες ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ποῦ «ἐξιστορεῖ» ὁ μεγάλος ποιητῆς καὶ σ' ἐκεῖνα ποῦ «ἱστορεῖ» ὁ ἄγνωστός μας ζωγράφος τῆς Μ.Ζ. τῆς Θήρας⁴. (Βλ. εἰκ. 1 καὶ 2). Ὡστόσο, ὑπῆρξε δισταγμὸς ὡς πρὸς τὸ νὰ διατυπωθοῦν οἱ παρατηρήσεις αὐτές, δεδομένης τῆς μεγάλης χρονικῆς ἀπόστασης ποῦ χωρίζει τὶς τοιχογραφίες ἀπὸ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἡ προϊούσα ὅμως, ἐν τῷ μεταξύ, ἔρευνα τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος⁵ καθιστᾶ νόμιμη τὴν ἐν θέματι συσχέτιση, δεδομένου ὅτι «τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη εἶναι ἡ κατάλληλη μακρᾶς ποιητικῆς παράδοσης»⁶. Στὸ σημεῖο

1. ΤΕΣΗ ΣΑΛΗ-ΑΞΙΩΤΗ, «Τὸ ἠφαίστειο τῆς Θήρας καὶ ὁ Ὀμηρος», Ἡμερίδα Θήρας, Ἀθήνα 1988 (ὑπὸ ἐκδοσῆ).

2. ΤΕΣΗ ΣΑΛΗ-ΑΞΙΩΤΗ, *Τὸ Μυκηναϊκὸ Μέγαρο μὲ βάση τὶς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β'*, Ἀθήνα 1989.

3. ΤΕΣΗ ΣΑΛΗ-ΑΞΙΩΤΗ, *Λεξικὸ Μυκηναϊκῶν Ἀρχιτεκτονικῶν Ὁρῶν*, Ἀθήνα 1992, (ὑπὸ ἐκδοσῆ).

4. Ἐξ ἀρχῆς διευκρινίζομε ὅτι στὴν ἀρίθμηση καὶ τὸν συμβολισμὸ τῶν στοιχείων τῆς τοιχογραφίας ἀκολουθοῦμε τὴν ἐξαίρετη ὄντως διατριβὴ τῆς Χρ. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, μὲ τίτλο *Ἀκρωτήρι Θήρας. Οἱ τοιχογραφίες τῆς Δυτικῆς οἰκίας*, Ἀθήνα 1989, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

5. Βλ. γι' αὐτὸ τὴν παλαιότερη καὶ τὴ σύγχρονη βιβλιογραφία στὸν Ι. Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑ, *Ἑλληνικὴ ἐπικὴ ποίηση ἀπὸ τὰ μυκηναϊκὰ χρόνια ὡς σήμερα*, τόμ. Α' (πηγές), Ἀθήνα 1990, σσ. 16-17.

6. Βλ. Ι. Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ, *Ἡ μυκηναϊκὴ ἐπικὴ ποίηση μὲ βάση τὰ μυκηναϊκὰ κείμενα καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη*, Ἀθήνα 1980, σ. 19, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία. Πβ. τοῦ ἴδιου, *Τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη καὶ τὸ νεοελληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι*, τόμ. Β' (Ἑρμηνευτικὸ ὑπόμνημα), Ἀθήνα 1989, σσ. 27-28.

αυτό θα πρέπει να αναφέρομε την άποψη του Hiller⁷ «περι υπάρξεως Μινωϊκῆς ποίησης», άποψη με την όποία συντασσόμεθα, διαφωνούμε όμως όσον άφορᾷ στην τεκμηρίωση. Ἐπίσης θεωρούμε εύστοχη την παρατήρηση —κατά την έπακολουθήσασα συζήτηση— του Renfrew, «γιατί Μινωϊκή και όχι Κυκλαδική» (ένν. ποίηση). Ἐμεῖς πλειοδοτοῦμε και συμπληρώνουμε: ούτε μόνο Μινωϊκή ούτε μόνο Κυκλαδική ή διαφαινόμενη στον Ὅμηρο ποιητική προπαιδεία είναι σαφῶς Αἰγαιακή. Στην άποψη αυτή συνηγοροῦν και τὰ άρχαιολογικά εύρήματα. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε τὸ ειδώλειο-κιθαρωδὸ ἤδη ἀπὸ τὴν 3η π.Χ. χιλιετία (ύπόδειξη καθ. κ. Ντούμα). Περὶ αὐτῶν όμως θα γίνει έκτενής λόγος προσεχῶς. Ἐδῶ ἀπλῶς θα αναφέρομε άκροθιγῶς μερικά στοιχεία, όπως π.χ. ὅτι τὸ πιστοποιούμενο στον Ὅμηρο Αἰγαιακὸ ποιητικὸ υπόστρωμα λανθάνει στην Ἑλληνική Μυθολογία⁸ (μύθοι Αἰγέα, Ἐρεχθέα, Δαιδάλου κ.λπ.) και στους Ὅμηρικούς Ὕμνους (VII πρὸς Διόνυσον).

Σήμερα γίνεται κοινῶς παραδεκτὸ ὅτι στὰ Ὅμηρικά ἔπη, πού συνετέθησαν τὸν 8ο αἰ., ἔχουν συσσωρευθεῖ όχι μόνο γλωσσικά ἀλλὰ και πολιτισμικά στοιχεία πού φθάνουν πίσω τουλάχιστον ὡς τὴν πρώιμη μυκηναϊκή περίοδο⁹. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ τρόπου δημιουργίας τοῦ ἔπους (λογότυποι)¹⁰. Ὁ Ὅμηρος, δηλαδή, ἀντλήσε ἀφθονα γλωσσικά, ἀλλὰ και θεματικά στοιχεία ἀπὸ τὰ σύγχρονά του λαϊκά ἐπικά τραγούδια, πολλά ἀπὸ τὰ ὅποια συνετέθησαν σὲ παλαιότατους χρόνους και ἔφθασαν ὡς τὸν Ὅμηρο μέσφ τῆς προφορικῆς παράδοσης. Εἶναι ἐπομένως ἀπολύτως νόμιμο νὰ συσχετίσει κανεὶς στοιχεία πού ἀπαντοῦν στὰ Ὅμηρικά ἔπη με ἐκεῖνα πού ἡ άρχαιολογική ἔρευνα ἔχει φέρει σὲ φῶς¹¹. Ἡδη στὸ παρελθὸν ἔχουν ἐπιχειρηθεῖ τέτοιες συσχετίσεις γιὰ τὴν Σαντορίνη¹². Ἐπίσης τὸ δέπας περικαλλές¹³ τοῦ Νέστορος, ἡ ἥγυτε σά-

7. S. HILLER, «The Miniature Frieze in the West-House, Evidence for Minoan poetry?», Thera and the Aegean World, II, London 1990, σσ. 229-236. Βλ. επίσης Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, «Ἡ Κρητική καταγωγή ἐνὸς μυκηναϊκοῦ εἰκονογραφικοῦ κύκλου», Πεπραγμένα Δ' Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. Α', 1981, σσ. 532-538.

8. Ἑλληνική Μυθολογία, τόμ. 3 (Ἡρώες), σσ. 28-42.

9. Βλ. Μ. NILSSON, Ἡ μυκηναϊκή προέλευση τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας, 1979, σσ. 1, 20, 32, D. R. PAGE, History and Homeric Iliad, 1959, A. SEVERYNS, Grèce et Proche-Orient avant Homère, 1960, σ. 76, ALBIN LESKY, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, 1983, σσ. 31-48, και I. K. ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ, ἔπου και στή σημ. 5, σ. 16.

10. ALBIN LESKY, ὁ.π., σσ. 67-80, 91-97, και 105-114, Μ. NILSSON, ὁ.π., σ. 30.

11. Μ. NILSSON, ὁ.π., σ. 22, A. SEVERYNS, ὁ.π., σ. 75.

12. CARLO GALLAVOTTI, «Ὁ κατακλυσμὸς τῆς Θήρας εἰς τὰ Ὅμηρικά ἔπη», Πανασσός 1973, σσ. 21-33, ΤΕΣΗ ΣΑΛΗ-ΑΞΙΩΤΗ, ἔπου και στή σημ. 1, σ. 3, SARAH P. MORRIS, «A Tale of two Cities: The Miniature Frescoes from Thera and the Origins of Greek Poetry», AJA, 1989, σσ. 511-535, ἔπου και βιβλιογραφία.

13. Μ. NILSSON, ὁ.π., σ. 22.

κος ἀσπίδα τοῦ Αἴαντος¹⁴, τὸ ὀδοντόφρακτο κράνος τοῦ Μηριόνη¹⁵, ποὺ περιγράφει ὁ Ὅμηρος, δὲν ἀνήκουν στὸν 8ο ἀλλὰ στὴν παλαιότερη φάση τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου. Τὰ δύο τελευταῖα, μάλιστα, ἀπεικονίζονται καὶ στὴν Μ.Ζ. (βλ. εἰκ. 3). Ἐνα ἀκόμη χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο εἶναι τὰ ξυστὰ *ναύμαχα* στὸ Ο 388 ἀναφέρεται: ἀπὸ νηῶν μακροῖσι ξυστοῖσι ἐμάχοντο / τὰ ῥά σφ' ἐπὶ νηυσὶν ἔκειτο. Ὅμως πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν καθημένων στὰ πλοῖα τοῦ στόλου τῆς Ν.Ζ. τί ἄλλο βλέπομε, παρὰ ξυστὰ *ναύμαχα*, τὰ ῥά σφ' ἐπὶ νηυσὶν ἔκειτο; (βλ. εἰκ. 3). Κι ἀκόμη γιὰ τὸν σκοτεινὸ μυκηναϊκὸ ὄρο *χαλκὸς νάφιος*, μήπως ὑφέρει κάποια σχέση μὲ τὰ «ἠλιόμορφα»¹⁶ κοσμήματα (βλ. εἰκ. 3) ποὺ παρατηροῦμε στὰ ἴδια πλοῖα;

Σήμερα θὰ σταθοῦμε, κατ' ἀρχάς, σὲ ὀρισμένους λογότυπους καὶ μεμονωμένους στίχους ποὺ ἀνακαλοῦν στὴ μνήμη μας στοιχεῖα ἀπὸ τὴν Μ.Ζ.: α) Ὁ λογότυπος *νηυσὶ κορωνίσι*¹⁷. (βλ. εἰκ. 3). Ὁ Μαρινάτος, τὸ μόνο ἱστιοπλοοῦν πλοῖο τοῦ στόλου τὸ ὀνομάζει «Πελειάδα» καὶ σημειώνει ὅτι τὸ μοτίβο του ἀπεικονίζει ἱπταμένους περιστερὰς, ἴσως ἵνα δηλώσουν τὴν ἐξαιρετικὴν ταχύτητα τοῦ ἱστιοπλοοῦντος σκάφους...»¹⁸. Ἐμεῖς θὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἡ «Πελειάς» τῆς Μ.Ζ. μᾶς περαπέμπει σὲ μία συνηθισμένη Ὅμηρικὴ ἔκφραση, ποὺ κατὰ τὴν γνώμη μας τώρα κατανοεῖται καλύτερα, δηλ. τὸν λογότυπο *νηυσὶ κορωνίσι*. Σύμφωνα μὲ τὰ Λεξικά, ἡ φράση σημαίνει «μὲ πλοῖα καμπύλα». Ἡ λέξις ὅμως *κορώνη* σημαίνει «θαλασσοπούλι», ἐνῶ τὸ χωρίο ε 66-67 εἶναι χαρακτηριστικὸ:

σκῶπές τ' ἴσηκές τε τανύγλωσσοί τε κορῶναι
εἰνάλιαι, τῆσίν τε θαλάσσια ἔργα μέμηλεν.

Προφανῶς τὴν ἴδια σημασία ἔχει ἡ λ. *κορώνη* καὶ στὰ χωρία μ418 καὶ ξ308, ὅπου ἡ περιφημὴ παρομοίωση τῶν ναυαγῶν *κορώνησιν*: οἱ δὲ *κορώνησιν* ἴκελοι περὶ νῆα μέλαιναν / κύμασιν ἐμφορέοντο. . .

¹ Ἐδῶ ἀκριβῶς θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρομε τὴν παρατήρηση τῆς Τελεβάντου¹⁹, ποὺ δέχεται ὅτι ὑπάρχουν «κρεμαστὰ βράχια» (κι ἐμεῖς διερωτώμεθα: ἀπόκρημνο βράχοι ἀκτῶν;) ἀνάμεσα στὰ πτηνὰ²⁰ τῆς «Πελειάδος».

² Ὅλα τὰ ἀνωτέρω, νομίζομε ὅτι ὑποδεικνύουν ἄλλη ὀρθότερη ἐρμηνεία

14. Βλ. Ι. Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ, ὅπου καὶ στὴ σμ. 6, σσ. 19-20.

15. Βλ. Ι. Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ, ὅπου καὶ στὴ σμ. 6, σ. 19.

16. Βλ. Χ. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, ὁ.π., σ. 247.

17. Βλ. EBELING, *Lexicon Homericum*, Leipzig 1885, s.v. *Κορωνίς*. Ὁ Ebeling μεταφράζει «*curvata et a prora et a puppi*» καὶ τὴν σχετίζει νοηματικὰ μὲ τὰ ὀρθόκραιρος καὶ ἀμφιέλισσα.

18. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Θήρα VI, σ. 41, Χ. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, ὁ.π., σσ. 242-243.

19. Χ. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, ὁ.π., σ. 228.

20. L. MORGAN, *The miniature wall paintings of Thera*, pl. 94 καὶ 95.

καὶ τοῦ ὄρου καὶ τοῦ ἀπεικονιζομένου στοιχείου. Αὐτὸ πού ὁ ζωγράφος φερε ἤθελε νὰ δηλώσει μὲ τὴν ἀπεικόνιση τῶν ἵπταμένων πτηνῶν ἐδήλωνε καὶ ὁ προοηρικὸς-μυκηναϊκὸς αἰοιδὸς μὲ τὸν λογοτύπο *νησι κορωνίσι*, ὁ ὁποῖος θὰ πρέπει νὰ σημαίνει «μὲ ταχύτατα, ὅπως τὰ θαλασσοπούλια, καράβια»· καὶ ἀκόμη ὅτι τὸ πτηνὸ πού ἀπεικονίζεται στὴν «Πελειάδα» εἶναι θαλασσοπούλι. (Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ υπογραμμίσουμε τὴν ἄποψη τοῦ Nilsson²¹ —καὶ πολλῶν ἄλλων—, πού υποστηρίζει ὅτι οἱ λογοτύποι εἶναι φιλολογικὰ πολὺ ξεπερασμένοι καὶ ἡ σημασία τους δὲν ἦταν πιά καταληπτὴ οὔτε ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ραψωδοῦς). Ἡ παρομοίωση βέβαια ἐνὸς ταχύπλου²² πλοίου μὲ πτηνὸ, συνήθως θαλασσοπούλι²³, εἶναι γνωστὴ. Ἐτσι τὸ *νησι κορωνίσι* τὸ θεωροῦμε συνώνυμο τοῦ *νησι θοῆσιν*. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ *θοὸς* (ταχύς) ὑπάρχουν πολλὰ ἄλλα ἐπίθετα πού προσδιορίζουν στὸν Ὀμηρὸ τὴν λ. *ναῦς* (περὶ αὐτῶν ἐν ἐκτάσει προσεχῶς). Ἐδῶ θὰ ἀναφέρομε ἕναν μόνον ἀκόμη σχετικὸ λογοτύπο β'), τὸν *νεῶν ὀρθοκραιρῶν*. Ἡ λ. σύμφωνα μὲ τὰ Λεξικά σημαίνει «ὀρθόπλωρος», «δρεπανόγερος». Καὶ ὅπως βλέπομε ἡ M.Z. τῆς Δυτικῆς Οἰκίας τῆς Θήρας βρίθιει *νεῶν ὀρθοκραιρῶν*²⁴ — μνηοειδῶν, κατὰ τὴν Τελεβάντου (βλ. εἰκ. 3).

Στὴ συνέχεια παραθέτομε ὀρισμένα χωρία ἀπὸ τὸ Σ τῆς Ἰλιάδος, πού, ὅπως φαίνεται, συνάπτονται θεματικὰ μὲ τὴν B.Z. τῆς M.Z., τῆς Δυτικῆς Οἰκίας τῆς Θήρας. Τὰ χωρία αὐτὰ εἶναι:

Σ 490: *Ἐν δὲ δῶ ποίησε πόλεις μερόπων ἀνθρώπων*

Σ 497: *λαοὶ δ' εἰν ἀγορῆ ἔσαν ἀθρόοι· ἔνθα δὲ νεῖκος ὠρώρει*

Σ 502: *λαοὶ δ' ἀμφοτέροισιν ἐπήπτον, ἀμφὶς ἀρωγοί·*

Σ 505: *σκῆπτρα δὲ κηρύκων ἐν χέρσ' ἔχον ἡεροφόνων·*

Σ 509: *Τὴν δ' ἐτέρην πόλιν ἀμφὶ δῶ στρατοὶ εἶατο λαῶν τεύχεσι λαμπόμενοι.*

21. M. NILSSON, ὅπου καὶ στὴ σημ. 11.

22. Στὸν Ὀμηρὸ (η36) τὰ πλοῖα τῶν Φαιάκων χαρακτηρίζονται: *τῶν νέες ἀκείαι ὡς εἰ πτερόν ἢ ἐ νόημα* (δηλ. γρήγορα σὰν τὸ φτερό καὶ σὰν τὴν σιέψη). Ἐπίσης πβ. καὶ λ125 καὶ ψ272, ὅπου: *ἐρετμά, τά τε πτερά νησι πέλονται* (δηλ. τὰ κουπιὰ χαρακτηρίζονται ὡς φτερά τῶν καραβιῶν).

23. I. ΓΡΥΠΑΡΗ, *Ἀπαντα τὰ πρωτότυπα μὲ τὰ μικρὰ μεταφράσματα*, ἔκρινε Γ. Βαλέτας, Ἀθήνα 1967, σ. 577. Πβ. I. Θ. ΚΑΚΡΙΑΝΗΣ, *Μελέτες καὶ ἄρθρα*, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 271.

24. X. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, ὁ.π., σ. 239.

- Σ 514: *Τεῖχος μὲν ῥ' ἄλοχοί τε φίλαι*

- Σ 520-522: *οἱ δ' ὅτε δὴ ῥ' ἴκανον ὄθι σφίσιν εἶκε λοχῆσαι,
 ἐν ποταμῶ, ὄθι τ' ἄρδμὸς ἔην πάντεσσι βοτοῖσιν,
 ἐνθ' ἄρα τοίγ' ἴζοντ' εἰλυμένοι αἰθοπι χαλκῶ.*

- Σ 524-525: *δέγμενοι ὀππότε μῆλα ἰδοίατο καὶ ἔλικας βοῦς.
 οἱ δὲ τάχα προγένοντο, δῦο δ' ἄμ' ἔποντο νομῆες*
 δόλον δ' οὔτι προνόησαν.

- Σ 533-537: *στησάμενοι δ' ἐμάχοντο μάχην ποταμοῖο παρ' ὄχθας,
 βάλλον δ' ἀλλήλους χαλκῆρεσιν ἐγχείησιν.
 ἐν δ' Ἔρις, ἐν δὲ Κυδοιμὸς ὀμίλειον, ἐν δ' ὀλοή Κῆρ,
 ἄλλον ζῶν ἔχουσα νεούτατον, ἄλλον ἄουτον,
 ἄλλον τεθνηῶτα (. . .).*

Ἄς κυττάζομε τώρα τὴν εἰκόνα τῆς Β.Ζ. (βλ. εἰκ. 2) καὶ ἄς προσπαθήσομε νὰ τὴν περιγράφομε —ξεκινώντας ἀπὸ δεξιὰ πρὸς ἀριστερά—, χρησιμοποιοώντας κατὰ λέξιν τὴν μετάφραση τῶν ἀντιστοίχων στίχων τοῦ Σ Ἰλιάδος. Βλέπομε, λοιπόν, ὅτι:

- Σ 509-510 (μετάφραση): *Στὴν ἄλλη (στὴν δεξιὰ ὅπως εἶπαμε) πολιτεία γύρω κάθονταν δύο στρατεύματα πού ἄστραφταν μὲ τὰ ἄρματά τους (. . .)* (μήπως στρατεύματα ξηραῶς-Θαλάσσης;)
- Σ 514-515 (μετάφραση): *Πάνω στὸ τεῖχος στέκονταν (καὶ τὸ ὑπερασπίζονταν) οἱ γυναῖκες τους (. . .).*

Ἀνατρέχομε στὴν Τελεβάντου, ὁ.π., σ. 66, ὅπου: «πάνω στὴν στέγη τοῦ δεξιοῦ κτίσματος προβάλλουν τὰ κεφάλια δύο γυναικείων μορφῶν. Ἡ μορφή Α 15 κυττάζει πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες πρὸς τὰ ἀριστερά, γεγονός πού σημαίνει ὅτι κάτι συμβαίνει πράγματι ἀμφὶ τὴν πόλιν, ὅπως λέει καὶ ὁ Ὅμηρος στὸ Σ 509. Καὶ ἐπὶ πλέον: «πίσω τῆς σώζεται μαύρη γραμμὴ ἀπὸ τὸ περίγραμμα τῆς κατατομῆς τοῦ προσώπου ἀκόμη μιᾶς γυναικείας μορφῆς τῆς Α 52». Βέβαια, ἐπεὶδὴ ἀφ' ἑνὸς ἡ διατήρηση τῆς πόλης Π στὴν Β.Ζ. εἶναι ἀποσπασματική, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Ὅμηρος εἶναι ποιητικὸ κείμενο, δὲν ὑποστηρίζομε ὅτι πάνω στὴν πόλη Π θὰ βρίσκονταν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον γυναῖκες· ὅμως αὐτὸ πού βλέπομε μὲ σιγουριά, σὲ ὅ,τι ἔχει περισωθεῖ ἀπὸ τὴν πόλη Π, εἶναι πράγματι μόνον γυναῖκες.

- Σ 520-526 (μετάφραση): *Κι ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ πού τοὺς ταίριαζε νὰ κρυφτοῦν παραμονεύοντας, στὸν ποταμὸ ὅπου ὑπῆρχε πηγάδι γιὰ νὰ ποτίζονται*

ἄλα τὰ ζῶα τῆς βοσκῆς κάθισαν σκεπασμένοι μὲ τὰ λαμπρά τους χάλκινα ὄπλα (...), περιμένοντας πότε θὰ δοῦν τὰ πρόβατα καὶ τὰ βόδια μὲ τὰ γυριστὰ κέρατα. Ἐκεῖνα δὲ πρόβαλαν καὶ τὰ ἀκολουθοῦσαν δύο βοσκοὶ (...). Τὸν δόλο δὲν τὸν εἶχαν ἀντιληφθεῖ (...).

Ἐδῶ, πλέον, περιττεῖται κάθε εἴδους σχολιασμός, διότι ἡ εἰκόνα μιλάει ἀπὸ μόνῃ τῆς. Ἔχομε πλήρη ταύτιση τῶν διαλαμβανομένων στὴν Β.Ζ. καὶ στὸ Σ' *Ἰλιάδος*. Ὄντως, ἀπεικονίζεται ἐναργέστατα ὁ ἄρδμος πάντεσι βοτοῖσιν, οἱ στρατιῶτες εἰλυμένοι αἰθοπι χαλκῶ, τὰ μῆλα καὶ οἱ ἔλικες βόες. Κι ἀκόμη νομῆς, ὄντως, οἱ ὅποιοι πράγματι ἔποντο καὶ σίγουρα δόλον δ' οὐ τι προνόησαν, παρ' ὅτι εἶχαν ἀκριβῶς μπροστὰ στὰ μάτια τους τὸν αἰθοπα χαλκό.

Στὴ συνέχεια βλέπουμε ὅτι :

Σ 533-537 (μετάφραση): *Στάθηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν κοντὰ στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἔρριχναν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο μὲ τὰ δόρατά τους ποὺ εἶχαν στὴν ἄκρῃ χαλκό. Ἀνάμεσά τους ἦταν ἡ Ἐριδα καὶ ἡ Ταραχὴ καὶ ἡ ὀλέθρια Μοῖρα τοῦ θανάτου, κρατώντας ἄλλον ζωντανὸ μὲλις πληγωμένον, ἄλλον ἀπλήγωτο, ἄλλο πάλι τραβοῦσε νεκρὸ ἀπὸ τὰ δύο του πόδια (...).*

Καὶ πράγματι στὴν Β.Ζ. καὶ στὸν ἴδιο «μεσημβρινὸ» μὲ τὰ προηγούμενα ἀποδίδεται μία βιαιότατη σκηνὴ ναυμαχίας²⁵ στὴν θάλασσα ποὺ βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὰ τενάγη²⁶ τῆς πόλης Π. Βλέποντας τὴν συγκλονιστικὰ φοινικὴ ἀπεικόνιση τῆς ναυμαχίας εἶναι σὰν νὰ ἀκοῦμε τὸν ποιητικὸ ὀλοφυρμὸ τοῦ Ὀμήρου στὴν κορυφωσὴ τῆς τραγικότητος τοῦ γεγονότος. Καὶ τί ἄλλο ἤχει στὰ αὐτιά μας, ἀντικρίζοντας «τὴν καταπλησσοῦσης δεξιότητος σκηνὴ τῶν ναυαγῶν»²⁷, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀντίλαλο μιᾶς δραματικῆς περιγραφῆς θανατικοῦ, (ἄλλον ζῶν ἔχουσα νεούτατον, ἄλλον ἄουτον, ἄλλον τεθνηῶτα...).

Ἐπίσης ἀναφέρομε ὅτι ἤδη ἔχουν γίνεи συσχετίσεις τοῦ θέματος μὲ τὸ ἀργυρὸ Ρυτὸ καὶ τὸ Λίθινο ἀγγεῖο τῆς Ἐπιδαύρου²⁸, ταυτίσεις ποὺ μᾶς φέρουν ἐγγύτερα στὸν Ὀμηρο.

Στὸ σημεῖο πλέον αὐτό, προκειμένου νὰ συμπληρώσομε τὸ puzzle τῆς

25. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, *Θήρα VI*, σ. 32, ὅπου: «ἂν πρόκειται περὶ ναυμαχίας ἢ ναυαγίας εἶναι ἀβέβαιον, ἀλλὰ τὸ πρῶτον εἶναι πιθανώτερον».

26. Χ. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, *δ.π.*, σ. 226, ὅπου αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ μαῦρα στοιχεῖα ἀνάμεσα στὴ θάλασσα καὶ τὸ κτίσμα Κ1 τὰ θεωρεῖ βράχια σὲ κάτοψη. Ἐμεῖς θεωροῦμε ὅτι ἀποτελοῦν κάποιου εἴδους ἰδιαίτερο γεωγραφικὸ στοιχεῖο, ἴσως τενάγη, προσχώσεις κ.λπ.

27. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, *δ.π.*, σ. 36

28. Β. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥΔΑΚΗΣ, *Ἐπίδαυρος. Ἱερὸν Μαλεάτου Ἀπόλλωνος*, στὸν τόμο: *Τὸ ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1975*, σ. 105, εἰκ. 102, Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, *δ.π.*, σ. 533, Χ. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, *δ.π.*, σ. 295.

B.Z., θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρομε τὴν γνώμη τοῦ I. Θ. Κακριδῆ²⁹, «περὶ τοῦ τρόπου εἰσαγωγῆς ἐκάστου νέου θέματος στὴν ραψωδία, ὁ ὁποῖος σημειώνει: «Τὰ θέματα εἰσάγονται μὲ τυπικὸ τρόπο. Μὲ τὴν ἐπανάληψη τοῦ ἰδίου ρήματος, ὅταν μάλιστα τοῦτο βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τοῦ στίχου ὑπογραμμίζεται κάθε φορά ἢ μετὰβαση στὸ νέο θέμα καὶ ἡ περιγραφή ὀργανώνεται σὲ εὐσύνοπτα κεφάλαια». Καὶ ὁ Ὅμηρος, στὸ Σ' *Ἰλιάδος*, χρησιμοποιοῖ τὰ ρήματα *ἔτευξε*, *ἐποίησε*, *ἐτίθει* (= *ἔφτιαξε*, ἐνν. ὁ Ἡφαιστος) στὴν ἀρχὴ τῶν στίχων Σ 483, Σ 490 (ὅπου ἀρχίζει ἐπομένως κατὰ τὸν Κακριδῆ τὸ θέμα μας), Σ 542 (ὅπου τελειώνει, ἐπομένως, κατὰ τὸν Κακριδῆ τὸ θέμα μας), Σ 550, Σ 561, Σ 573, Σ 528, Σ 606. Κατὰ συνέπεια, ἀν ἀκολουθήσομε τὸ χνάρι πού μᾶς ὑποδεικνύει ὁ Κακριδῆς, προκειμένου νὰ ὀλοκληρώσομε (αὐτὸ εὐσύνοπτον σύνολον) τοῦ θέματος, θὰ πρέπει νὰ ξεκινήσομε ἀπὸ τὸ Σ 490 καὶ νὰ ἐξετάσομε, ἀν καὶ σ' αὐτὸ τὸ κομμάτι τῆς ὁμηρικῆς περιγραφῆς συνεχίζουσι νὰ ἀνιχνεύονται ταυτίσεις στίχων τοῦ Σ' *Ἰλιάδος* μὲ στοιχεῖα τῆς B.Z.

Ξεκινᾶμε, λοιπόν, καὶ πάλι ἀπὸ τὸν Ὅμηρο:

Σ 490: *Ἐν δὲ δύο ποίησε πόλεις μερόπων ἀνθρώπων*

Σ 497: *λαοὶ δ' εἰν ἀγορῇ ἔσαν ἀθρόοι· ἔνθα δὲ νεῖκος*

ὠρώρει

Σ 502: *λαοὶ δ' ἀμφοτέροισιν ἐπήπνον, ἀμφὶς ἀρωγοί·*

Σ 504-505: *.....λερῶ ἐνὶ κύκλῳ,*

σκήπτρα δὲ κηρύκων ἐν χερσ' ἔχον ἡεροφώνων·

Ἀπὸ τὸ Σ 509 καὶ ὡς τὸ Σ 537 ἔχομε ἤδη κάνει τις σχετικὲς ταυτίσεις (βλ. εἰκ. 2). Ἄς κοιτάξομε τώρα καὶ πάλι τὴν B.Z. (βλ. εἰκ. 1) καὶ ἄς προσπαθήσομε, σύμφωνα μὲ τὴν μέθοδὸ μας, νὰ τὴν περιγράψομε, χρησιμοποιοῦντας αὐτοῦσια τὴν κατὰ λέξη μετάφραση τῶν ἀντιστοίχων στίχων τοῦ Σ' *Ἰλιάδος*.

Σ 490 (μετάφραση): *Ἐφτιαξε πάνω της (ἐνν. στὴν Ἀσπίδα) καὶ δύο πολιτεῖες θνητῶν ἀνθρώπων ὁμορφες.*

Ὅπως βλέπομε, τὴν μία πόλη, δηλαδὴ τὴν δευτέρη, ἤδη τὴν ταυτίσαμε, Σ 509 = πόλη II. Ἡ πρώτη πόλη δὲν φαίνεται στὴν B.Z., ὅμως τὸ σημεῖο, ὅπου πιθανῶς, κατὰ τὴν ὁμηρικὴ περιγραφή, θὰ ἔκειτο αὐτὴ ἡ πόλη, εἶναι κα-

29. I. Θ. ΚΑΚΡΙΑΝΗΣ, «Φανταστικαὶ ἐκφράσεις», στό: Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ φιλόλογου, 10, 1965, σ. 59.

τετραμμένο. Στὴ Β.Ζ. ὑπάρχει κενό, ὅποτε τίποτε δὲν ἀποκλείει πράγματι νὰ ὑπῆρχε μία πόλη ἀπεικονισμένη ἐκεῖ· ἄς τὴν ὀνομάσομε πόλη Πα. (Ἐνῶ, ὅσον ἀφορᾷ στὴ γενικότερη ἀποκατάσταση τῆς Β.Ζ., θὰ ἀναφεροῦμε διεξοδικὰ προσεχῶς).

Συνεχίζοντας νὰ παρακολουθοῦμε τὴν ὀμηρικὴ περιγραφή, βλέπομε ὅτι: Σ 497 (μετάφραση): *οἱ ἄνδρες ὅμως ἦταν στὴν ἀγορὰ μαζεμένοι ὄλοι, ὅπου καὶ ὑπῆρχε διχογνωμία (...).*

Σ 502 (μετάφραση): *Οἱ ἄνθρωποι φώναζαν ἐπιδοκιμαστικά καὶ γιὰ τοὺς δύο, μισοὶ μὲ τὸ μέρος τοῦ ἑνός, μισοὶ μὲ τοῦ ἄλλου.*

Ἐδῶ ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρομε τὰ λόγια τοῦ Μαρινάτου³⁰, ὁ ὁποῖος χαρακτηριστικὰ λέγει: «Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἐξελλίσσεται μία σκηνὴ ἧς τὸ νόημα δὲν εἶναι σαφές. Διαφορὰ ἐνδύσεως, μείζονα καὶ ἐλάσσονα παραστήματα καὶ ζωηραὶ χειρονομίαι ὑποδηλοῦσι τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων καὶ τὸ κρίσιμον τῆς ὥρας». Ἄν τώρα ἀνατρέξομε στὸν «Ὀμηρο καὶ στὸ περιεχόμενο τῶν ἐνδιαμέσων στίχων (Σ 498-501, ὅπου ἐπιχειρήματα καὶ ἀντεπιχειρήματα φιλονοκούντων), οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦν κυρίως σὲ στιχομυθίες μεταξύ τῶν παρισταμένων, καὶ οἱ ὁποῖες προφανῶς εἶναι ἀδύνατον νὰ παρασταθοῦν μὲ εἰκόνες, ἀγόμεθα καὶ πάλι στὸ ἴδιο συμπέρασμα· ὅτι πράγματι ὑπάρχει στενὴ σχέση, ἂν ὄχι ταύτιση, ἀνάμεσα στὰ «ἔξιστορούμενα» καὶ στὰ «ἱστορούμενα».

Ὅπως εἶδαμε, τὸ μόνο ποῦ ἐπράξαμε, προκειμένου νὰ περιγράψομε τὴν Β.Ζ., ἦταν ἡ παράθεση τῆς κατὰ λέξιν μετάφρασης τῶν ταυτιζομένων στίχων τοῦ Ὀμήρου. Ἄν λοιπὸν αὐτὸ καὶ μόνο δὲν ἀποτελεῖ ἐπαρκῆ ἔνδειξιν γιὰ τὰ προτεινόμενα, τότε φοβούμεθα ὅτι δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ προσκομίσουμε τίποτε καλύτερο.

Ἀφήνομε γιὰ τὸ τέλος τοὺς στίχους Σ 504-505, ὅπου (σὲ μετάφραση): *μέσα στὸν ἱερὸ κύκλο ἐκρατοῦσαν στὰ χεῖρια τους τὰ ραβδιὰ τῶν κηρύκων (...),* γιὰτι ἐδῶ θὰ εἶχαμε νὰ προβάλομε μίαν ἀντίρρηση ὡς πρὸς τὴν τελευταία ἀποκατάσταση τῆς Β.Ζ. ἀπὸ τὴν κ. Τελεβάντου. Νομίζομε ὅτι ἡ ἀποκατάσταση πλοίου (μὲ ἐρωτηματικὸ, εἶναι ἀλήθεια) κάτω ἀπὸ τὶς μορφές Α 10 καὶ Α 11 δὲν εἶναι πειστικὴ. Ἡ ἴδια δέχεται³¹, ὅτι τὸ τεμάχιο Β 28 παριστᾷ βουνό. Οἱ μορφές Α 10 καὶ Α 11 φοροῦν ποδῆρεις χιτῶνες, ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι τῆς «συνέλευσης ἐπὶ τοῦ λόφου», καὶ μάλιστα ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς (ὁ Α 10) κρατεῖ ὄντως ραβδί στὸ χεῖρι του, ὅπως δηλαδὴ ἀκριβῶς περιγράφεται στὸ Σ 505. Ἐπομένως, θεωροῦμε σωστότερο στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἀποκατασταθεῖ βουνό (ὅπως καὶ τὸ ὑπόλοιπο) μὲ —ἐπ' αὐτοῦ— ἀνθρώπους φέροντες ποδῆρεις χιτῶνες. Μὲ αὐτὴ τὴν ἀποκατάσταση, πράγματι, σχηματίζεται ἕνας

30. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, *δ.π.*, σ. 32.

31. Χ. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ, *δ.π.*, σ. 48.

κύκλος ἀνδρῶν, καὶ ἐπαληθεύεται, ὄντως, ἀπὸ τὸν Α10 ὁ στίχος Σ 505 (σκῆπτρα δὲ κηρύκων ἐν χέρσ' ἔχον ἡεροφώνων).

Βεβαίως, πρέπει νὰ καταστήσομε σαφὲς ὅτι δὲν ὑποστηρίζομε πῶς ὁ ζωγράφος τῆς Β.Ζ. εἶχε κατὰ νοῦν τοὺς συγκεκριμένους στίχους τοῦ Ὅμηρου, ὅταν συνέθετε τὸ ἔργο του. Κἀθε ἄλλο. Ὑποστηρίζομε ὅτι εἶχε ὑπ' ὄψῃ του στίχους προομηρικῶν ποιητῶν ἢ λαϊκῶν διηγήσεων καὶ ἴσως μύθων, ἥδη, στὴν ἐποχὴ του· στίχους ὅμως, ποὺ ἀναφέρονταν, στὸ σχετικὸ θέμα καὶ ποὺ ὑπόκεινται στὴν ὁμηρικὴ ποίηση. Καὶ ἐπὶ πλέον θεωροῦμε, ὅτι οἱ ταυτίσεις ποὺ ἐπιχειρήσαμε ἀποτελοῦν ἓνα ἀκόμη ἰσχυρὸ ἐπιχειρήμα γιὰ τὴν φιλολογικὴ ἔρευνα, πρὸς τὴν κατεύθυνση ὅτι πράγματι τὸ ὑπόστρωμα τῆς ὁμηρικῆς ποίησης φθάνει ὡς τὴν ἐποχὴ τῆς Μ.Ζ. (Ἡ χρονολόγησις δὲ τῆς Μ.Ζ., κατὰ τὴν ἀπόψῃ καὶ τοῦ κ. Ντούμα, μπορεῖ νὰ φθάνει καὶ στὸ 1700 π.Χ.).

Τέλος, εἰς ἐπίρρωση τῶν ὅσων ὑποστηρίζομε, θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρομε τὶς γνώμες τῶν Lesky καὶ I. Θ. Κακριδῆ, οἱ ὁποῖοι συσχετίζουν τὴν περιγραφὴ τῆς Ἀσπίδας τοῦ Ἀχιλλέως, στὸ Σ Ἰλιάδος, μὲ ἐκφράσεις κατὰ τὴν ἔννοια ποὺ δίδει ὁ Φιλόστρατος στὸν ὄρο (δηλ. περιγραφὴ πραγματικῶν ἔργων τέχνης). Ἀναφέρεται, λοιπόν, στὸ μελέτημα τοῦ I. Θ. Κακριδῆ³²: «Πρέπει ὁ Ὅμηρος, ὅταν συνέθετε τὴν Ἀσπίδα, νὰ εἶχε στὸν νοῦ του μνημεῖα τῆς τέχνης πραγματικά· τὴν ἴδια ὥρα ὅμως, καθὼς ἐπιχειροῦσε νὰ μετατρέψῃ τὸ ὄραμα σὲ στίχους, ἔδωσε στὸν ἑαυτὸ του τὸ δικαίωμα νὰ ἀνασυνθέσῃ ἐλεύθερα τὴν προϊστορία τῆς εἰκόνας». Καὶ ἄλλου: «Προτείνω τὶς περιγραφὰς ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἔργα τέχνης ἐλεύθερα ἐπινοημένες νὰ τὶς ὀνομάζομε φανταστικὰς ἐκφράσεις»: Ὅπως βλέπομε, τὸ αἰσθητήριον τοῦ μεγάλου φιλολόγου ὡδήγησε τὸν I. Θ. Κακριδῆ πολὺ κοντὰ στὴν πραγματικότητα. Ἀντελήφθη ὅτι τὸ Σ Ἰλιάδος ἀποτελεῖ ὄντως ἐκφράση, μὲ τὴν κυριολεκτικὴ ἔννοια τῆς ἀρχαίας ρητορικῆς ὀρολογίας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε ὑπ' ὄψῃ του κανένα ἀρχαῖο εἰκαστικὸ παράλληλον, υἱοθέτησε τὸν ὄρο φανταστικὴ ἐκφράση καὶ τὸν τεκμηρίωσε³³ μὲ σύγχρονα ἀντίστοιχα. Νά, ὅμως, ποὺ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἀποκάλυψε ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ, πιθανόν, προσόμοια ἔργα τέχνης (πρβλ. παραλλαγὰς ἔπους Διγενῆ Ἀκρίτη, σὲ ποίηση καὶ ζωγραφικὴ). Ἐξάλλου, στὰ λεγόμενα τοῦ I. Θ. Κακριδῆ: «Ὅταν πιστοποιοῦνται τόσες ὁμοιότητες ἀνάμεσα στὴν Ἀσπίδα καὶ στὶς σημερινὰ λαϊκὰς περιγραφὰς, δὲν εἶναι, νομίζομε, πολὺ τολμηρὸ νὰ δεχθοῦμε πῶς ὁ Ὅμηρος πῆρε ἀφορμὴ γιὰ τὴν δικιά του ἐκφράση ἀπὸ τὴν σύγχρονή του λαϊκὴ ποίηση», μεεῖς ἐπαυξάνομε, ὑποστηρίζοντας ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ ζωγράφος τῆς Μ.Ζ. πῆραν ἀφορμὴ ἀπὸ τὶς σύγχρονες τοὺς λαϊκὰς διηγήσεις, ποὺ γιὰ τὴν περίπτωσιν ἀποδεικνύονται διαχρονικὰς. Εἶναι ἐνδεχόμενον, μάλιστα ὁ ζωγράφος τῆς

32. I. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ, ὁ.π., σ. 55.

33. I. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ, ὁ.π., σ. 57.

B.Z., λόγω χρονικής απόστασης, να βρίσκεται εγγύτερα σε κάποιο πραγματικό γεγονός, το οποίο από στόματος σε στόμα κατέληξε να γίνει έπική διήγηση³⁴.

Ο Lesky³⁵, επίσης, υποστηρίζει ότι: «Αν δοκιμάζαμε να τοποθετήσουμε τις μορφές των σκηνών αυτών (δηλ., εν προκειμένω, άγορᾶς-πολιορκίας) μέσα στον υποθετικό τους χώρο, θα καταλήγαμε σε μιὰ καλοζυγισμένη αντιθετική διάταξη». Αὐτὰ άκριβῶς τὰ προδρομικά λόγια, πιστεύουμε ότι βρίσκουν πλήρη εφαρμογή στην Β. Ζ. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ὅμως, τὴν αἰσθητική, πλέον, ἀνάλυση³⁶, τὴ «στατική παραλληλία» τῆς εἰκόνας (τῆς Β. Ζ.) στὴν «κινούμενη μεταλληλία» τῆς δράσης (στίχοι Ἰλιάδος) θὰ τὴν ἀποτολήσομε σε προσεχῆ ἔργασια. Για τὴν ὥρα ἀρκοῦμεθα στὴν φιλολογικὴ τεκμηρίωση³⁷, ἢ ὅποια —θὰ πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε— για τὰ κρατοῦντα σήμερα εἶναι ἀρκετὰ τολμηρή.

SUMMARY

Theme: *The Miniature Fresco of Thera and Homer*

The following paper is part of a wider study which aims at finding elements relevant to the prehistoric Thera and its civilization, in the ancient written speech.

Scholars (Nilsson ect.) have already proved that the myths existed long before Homer, and that a certain cycle of myths from which the epic poets were inspired existed even in the older period of the Mycenaean era.

Therefore, it is logical that certain elements of some of the wall paintings of Thera are slightly depicted in Homer. Thus, my paper aims at drawing a parallel between some scenes of the so called Miniature Fresco of the West House and others of the Homeric exrtacts. Specifically, I am drawing parallels between thematic elements of the so called «sheep-fold scene» and some verses of the Homeric epic poems.

34. L. MORGAN, AE, 1983, σ. 90. Ἐπίσης για ἄλλες ἀπόψεις βλ. X. ΤΕΛΕΒΑΝΙΟΥ, ὁ.π., σσ. 279-281.

35. I. Θ. ΚΑΚΡΙΑΗΣ, ὁ.π., σ. 55, σημ. 1.

36. ΕΦΗ ΣΑΠΟΥΝΑ-ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ, «Οἱ τοιχογραφίες τῆς Θήρας σε σχέση με τὴ Μινωικὴ Κρήτη», Πεπραγμένα Δ' Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. Α', 1981, σ. 486.

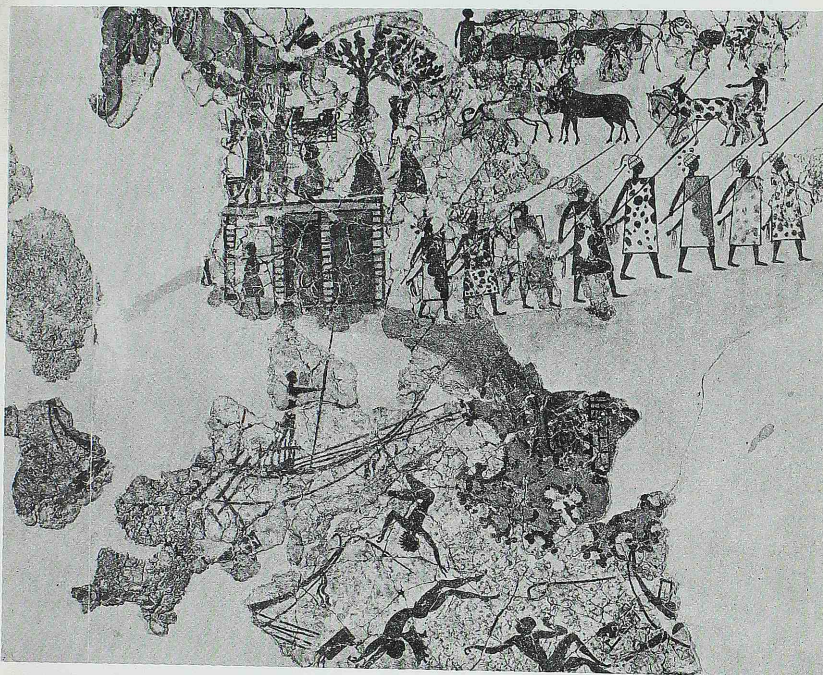
37. Βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤ. ΚΟΡΡΕ, «Παραστάσεις προσφορᾶς ἱερᾶς ἐσθῆτος καὶ ἱεροῦ πέπλου καὶ τὰ περὶ αὐτὰς προβλήματα καὶ συναφῆ ἔργα», Πεπραγμένα Δ' Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τομ. Α', 1981, σ. 659, ὅπου: «Πάντως, εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ ἀναληφθῆ ἔκτενestsτέρα ἢ ἔρευνα τοῦ συνόλου παραστάσεων τελετουργιῶν τοῦ αἰγαίου χώρου τῇ βοηθειᾷ καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραπτῆς παραδόσεως, κλπ.».

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
Η ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΖΩΦΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ
ΚΑΙ Ο ΟΜΗΡΟΣ

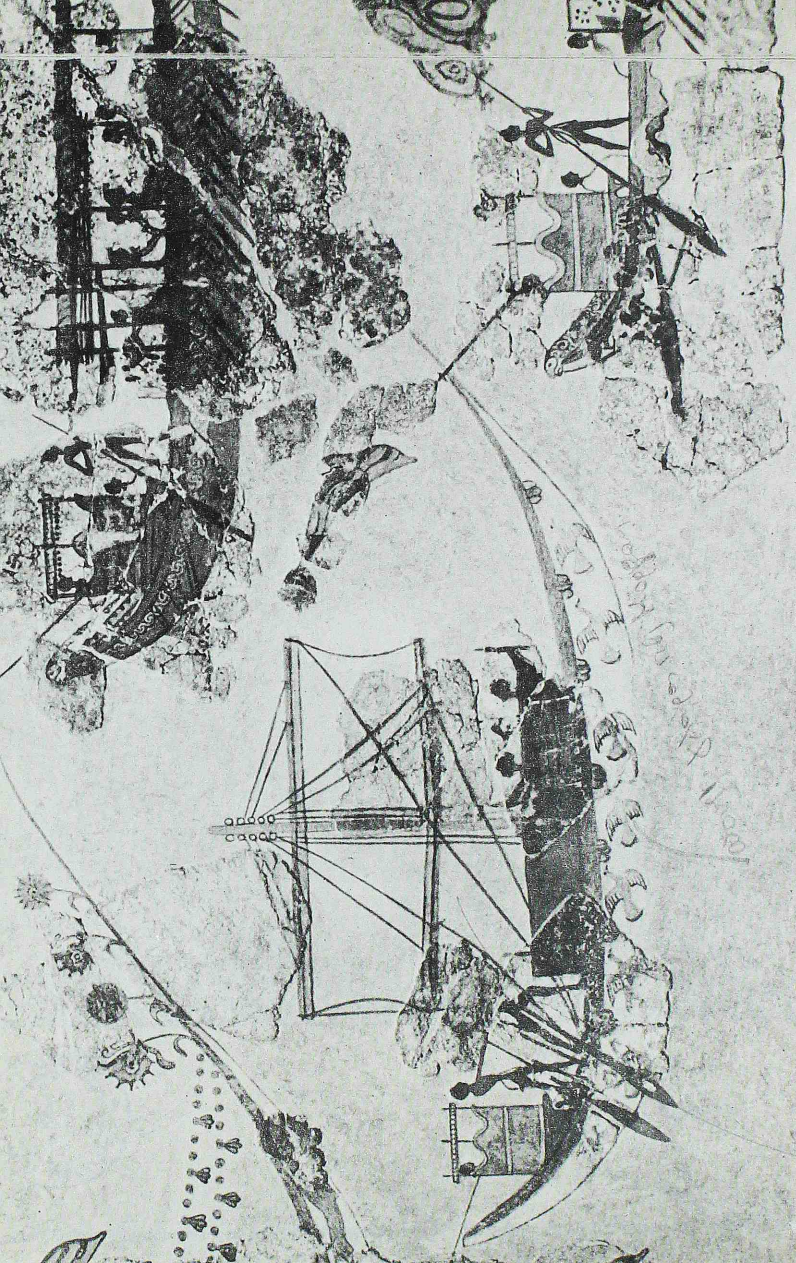

Εικ. 1. Δυτική οικία, δωμάτιο 5. Μικρογραφική ζωφόρος, Βόρειος τοίχος: συνάθροιση ἐπὶ λόφου.

Εικ. 2. Δυτική οίκια, δωμάτιο 5. Μικρογραφική ζωφόρος, Βόρειος τοίχος: ναυμαχία, ποιμενικός σταθμός, κλπ.

an
water
step
1100